

Oppe Orsolya: Kettős identitás Dél-Tirolban

Bevezetés

Az „etnicitás” fogalmának meghatározására és leírására számos tudományos terminológia született. 1972-ben az Oxford English Dictionary próbálta meg a fogalmat körbeírni, definiálni. A kifejezés megalkotását David Riesmann amerikai szociológusnak tulajdonítják. Nem véletlen, hogy pontosan a 70-es évek végétől kezdett a kifejezés egyre inkább teret nyerni, hiszen a már évszázadok óta létező történelmi nemzetállamokon belül olyan új törésvonalak jelentek meg, amelyek sok esetben a korábban homogén nemzet fogalmát kétségbe vonták vagy éppen ellenkezőleg tagadták azt (STACHEL, P. 2007).

Az antropológiai, néprajzi, szociológiai szakirodalom két fő irányzatot határoz meg a fogalom magyarázatához. Az egyik irányzat az „etnicitást” egy állandóan változó dinamikus jelenségként értelmezi, melynek lényege a másiktól való eltérés társadalmi gyökereinek kimutatása. Ez az irányzat az etnikai identitást csak egy jól behatárolható történelmi időszakra jellemző társadalmi konstrukciónak tekinti. A kulturális különbségek tehát társadalmilag szerveződnek és az identitás egy folytonos áramlás termékének tekinthető (BARTH, F. 1996). Békési László a nemzethez tartozásnál a közös jövőképet emeli ki, ami az olaszok esetében szintén megkérdőjelezhető (BÉKÉSI L. 2004).

A másik irányzat az etnikai hovatartozást objektív kategóriaként értelmezi. Az etnikai hovatartozás az individuum, az egyén lényegi, társadalmi és történelmi meghatározottságon kívül álló jegye (attribútuma). Ez az irányzat nem a kulturális különbségek eredetére, hanem a mástól való eltérés megfogalmazása, hangsúlyozása, az „etnicitás” mindennapi lényegére hívja fel a figyelmet (KEMÉNYFI R. 2002). Az etnicitás fogalmának tisztázásakor tehát az egyes szakemberek, kutatók a fogalom és jelentésének széles spektrumát használják. Az etnikai identitás ezért igen eltérő és változó aspektusokból vizsgálható.

Az alábbi tanulmány célja, hogy az etnikai identitás egyik sajátos megjelenési formáját a „kettős identitást”, egy a gyakorlatban is létező modellen keresztül mutassa be Dél-Tirolban, ahol olaszok és németajkúak élnek együtt egymás önrendelkezési jogait elismerve.

Az autonómiamodell Dél-Tirolban

Az identitás és etnicitás témakörének bemutatására és leírására természetesen a tanulmány keretei nem elengedőek, ezért csak néhány kulcsfogalom megadása és azok magyarázata lehetséges. A kettős identitás megfogalmazásánál elsősorban azokra a határmenti régiókra kell gondolni Európában, melyek nagyrészt a két világháború békeszerződése nyomán keletkeztek. Ennek köszönhetően sok esetben a politikai és etnikai határok nem esnek egybe. Az identitás mindenekelőtt egy személyes választás eredménye. A döntés lényege abban áll, hogy mennyiben vagyunk képesek elfogadni és „befogadni” az adott nemzetállam kultúráját és ezzel egyidejűleg képesek vagyunk-e mindezt a saját etnikumunk történelmi és kulturális hagyományával összekötni és felvállalni (ÖRKÉNY A. – SZÉKELYI M. 2013).

Dél-Tirol 1919-ben került Olaszországhoz az első világháborút lezáró saint-germaini békeszerződés következtében. Ennek eredményeképpen egy tisztán németajkú terület került Olaszországhoz, ahol a lakosságnak csak mindössze 2,9 % vallotta magát németajkúnak. Dél-Tirol esetében így az etnikai, kulturális, társadalmi és politikai kérdések rendezése egy igen hosszú és konfliktusokkal terhelt folyamat eredménye volt, ami nem nélkülözötte alkalmanként az erőszakos merényleteket sem (NAGY I. 2009).

Ahhoz, hogy megértsük, mit jelent a kettős identitás az Ausztriától elszakított németajkúak életében és hogyan képesek mindezt megélni az olasz hétköznapokban, a történelmi múlt és a jelenlegi politikai események bemutatásán túl, néhány gyakorlati példával szeretném szemléltetni a jelenséget.

Dél-Tirol esetében a kettős identitás felvállalásában és elfogadásában meghatározó szerepe volt a több évtizeden át tartó olasz–osztrák diplomáciai egyeztetéseknek. A térség autonóm igazgatási jogait először az 1946-os olasz–osztrák, Gruber–De Gasperi-egyezmény (első autonómia-statútum) ismerte el, azonban az olasz kormány figyelmen kívül hagyta a szerződést, így a jogok tényleges megvalósulása évtizedekig váratott magára. Az osztrák diplomácia hathatós nyomására 1972. január 20-án lépett hatályba a „Paket”, mellyel megszületett a térségre érvényes második autonómia-statútum (PALLAVER G. 2000). Dél-Tirolt hivatalosan Trentino-Alto Adige autonóm régióknak nevezik, és két provincia alkotja: Trento és Bolzano.

A jogi szabályozás értelmében háromszintű autonómiajogokat állapítottak meg: úgymint teljes (elsőrendű) illetékesség, rész- (másodrendű) illetékesség és kiegészítő (harmadrendű) illetékesség. Az első esetben az autonóm hatáskört csak az alkotmány, az olasz jogrend alapelvei, nemzetközi kötelezettségek és a nemzeti érdekek korlátozzák. A második esetben az eddigieken túlmenően állami törvények szabják meg a határt, míg a harmadik esetben az állami törvényeket tartományi törvények egészíthetik ki.

Az 1972-es autonómia-statútum a provincia számára számos olyan igazgatási és törvényhozási funkciót biztosított, amit korábban az olasz állam gyakorolt. A sikeres törvényi szabályozás lehetővé tette a kétnyelvűséget, a német és ladín kisebbségek¹ önrendelkezési jogainak elismerését.

Az autonómiamodell gyakorlati megvalósulásának jól mérhető eredménye a sikeresen működő nyelvi modell. Ez lehetővé tette, hogy a németek és olaszok egymás nyelvét hivatalosnak ismerjék el és ezáltal vállalható legyen a kettős identitás e sajátos formája.

A statútum kimondja, hogy a régióban minden nyelvcsoporthoz (német, olasz, ladín) tagjai jogegyenlőséget élveznek és kulturális sajátosságaik védelemben részesülnek.

A nyelvi kultúra megőrzése és az etnikai identitás kérdése elsősorban a közigazgatás, a bíróság, és az oktatás területén jelenik meg.

A németajkúak identitásának megőrzésében jelentős részt vállalt fel az SVP, (Dél-Tiroli Néppárt), amely 1945-ben alakult és azóta is hegemon szerepet tölt be a politikai életben. Az SVP, az egyik legnagyobb regionális párt, amely egyszerre tekinti magát a dél-tiroli németek és ladínok egyedüli

¹ A 30 ezer főt számláló ladín népcsoport még a római birodalom idején latinizálódott, és nyelvi rokonságban vannak a svájci réto-románokkal, valamint a katalánokkal.

politikai képviselőjének, valamint markáns konzervatív-kereszténydemokrata, jobboldali néppártnak (PAN C. 2004).

Az etnikai arányosság elve

A békés egymás mellett élés jogilag szabályozott formája azonban nem jelenti automatikusan a kettős identitás választását. A helyi németek erősödő nemzeti öntudata mára egyre inkább megosztottá teszi a régiót. A legkritikusabb pont az anyanyelv tanításának kérdése. Az iskolarendszer biztosítja a nyelvi kisebbség számára az anyanyelv megtartását, annak fejlesztését, emellett garantálja a másik tartományi nyelv elsajátítását is. Ennek következtében az olaszok egyre inkább a kéttannyelvű iskolák bevezetését szorgalmazzák, mert úgy érzik, sérül az olasz nyelv presztízse, miközben a német kisebbség szilárdan ragaszkodik a meglévő oktatási rendszerhez. (GULYÁS L. 2007.)

A törvényi keretek közé zárt etnikai alapú felosztás azonban nem minden esetben szolgálja a stabilitást. A nemzetiségi identitás megőrzése és annak tudatos ápolása, sok esetben kisebb-nagyobb konfliktusokat eredményez. A nyelvcsoportonként történő felosztás és önmeghatározás tudatos alkalmazása mellett megjelennek olyan ellentétes irányba mutató tényezők is melyek veszélyeztetik a kollektív identitást.

A térségben számos feszültséget generál, hogy a kisebbséghez való tartozás vagy annak felvállalása eltérő megítéléssel jár. Az etnikai elv érvényesülésének ambivalens hatásai jól kimutathatók az alábbi területeken:

- az állami és vegyes közhivatalokban a köztisztviselői helyek arányát a népszámlálási adatoknak megfelelően kell kialakítani és elnyerésükhöz nyelvvizsga bizonyítvány szükséges. Sokan sérelmezik, hogy ezzel sérül az állampolgári egyenlőség alkotmányos elve. A közigazgatásban tehát csak olyan emberek dolgozhatnak, akik legalább a két nagy nyelvet (német, olasz) beszélik.
- Motivációként bevezették a kétnyelvűek pótlékát, amely megfelelő nyelvi szint esetében 10 százalékos pluszjövendelmet jelent. Sokan ezt pozitív diszkriminációnak tartják.
- Sokáig a magasan kvalifikált álláshelyek betöltésekor is előtérbe kerültek a dél-tiroli németek, míg az alacsonyabb presztízssű munkahelyeken dél-tiroli olaszok dolgoztak.
- Szintén az etnikai arányosság elve érvényesül a szociális bérlakások, illetve a lakásépítési támogatások odaítélésekor, amit az egyes településeken élő népcsoportok arányában osztanak el, de hasonló elv dominál például az ösztöndíjak odaítélésekor is.
- A szigorú etnikai szabályozás révén például a vegyes házasságokból született gyermekek nem lehetnek kettős identitásúak, hanem valamelyik identitáshoz tartozónak kell vallani magukat (PALLAVER G. 2000).

Identitás lényege: „választás vagy kényszer?”

A modell további sikeres működtetéséhez nélkülözhetetlen a régió újbóli önmeghatározása az olasz nemzetállammal való viszonyában. *Pius Leitner*, a dél-tiroli Szabadságpárt elnöke szerint: „Dél-Tirol jövőjét illető kihívások közül legfontosabb az önállóság igénye. Ezt az önállóságot természetesen az európai fejlődés keretei közt kell érteni, hiszen ma már nem annyira Rómától, mint inkább Brüsszeltől függünk². A régióban aktívan tevékenykedő jobboldali radikális pártok,

²<http://sentierinterrotti.wordpress.com/2011/06/24/unidentita-geo-politica-rischiosa/>

melyek az SVP- től jobbra helyezkednek el (Die Freiheitlichen, Süd-Tiroler Freiheit), nem támogatják a németek és olaszok együttélését, emellett az Ausztriával való szorosabb függést szorgalmazzák. Nyugat-Európában a reneszánszunkat élő szeparatista pártok hatása tehát itt is jól kimutatható.

A nyelvi csoportok manapság a kulturális elkülönülés és szeparáció mellett sokszor politikai önállóságra is törekszenek. A csoportidentitás megtartása és fenntartása mindhárom (német, olasz, ladin) közösség számára elsőrendű. Az ellentmondások jól kimutathatók az olasz kormány és a régió, illetve a régió és az anyaállam (Ausztria) kapcsolatában. Nagy dilemma, hogy az idáig szigorú etnikai arányosság elvén alapuló közösség tud-e ismét hidat alkotni németek és olaszok között, illetve miként változhat meg a térség sorsa az olasz nemzetállammal való viszonyban?

Az identitás tehát egyrészt lehet egy tudatos választás eredménye, amit befolyásolhat a származás vagy családi kötelék, de lehet olyan mesterségesen felvállalt „létforma” is, amely csak átmenetileg képes biztosítani az etnikai arányosság elvét.

Az etnikai identitás kérdése Dél-Tirolban tehát egy állandóan változó és többtényezős folyamat eredménye.

Amennyiben valaki úgy dönt, hogy előnyöket szeretne kovácsolni az eltérő etnicitások és kultúrák ötvözetéből, akkor felvállalja a kettős identitást, ami által saját maga és családja is plusz előnyökre tehet szert. Azonban az identitás megválasztása nemcsak gazdasági és társadalmi elfogadottság, hanem sorsunk és a magunkkal hozott örökségünk része is. Azok a németajkúak, akik továbbra sem kívánnak az olasz identitás hordozójává válni, nem vállalják fel a kettős identitást.

Az elmúlt időszakban szociológusok, történészek, politikusok, újságírók keresik arra a választ, hogy valóban létezik-e olasz identitás és az olasz nemzeti identitás tényleges valóság tartalmát kutatják. Andreides Gábor szerint például „Sokan és sokféleképpen vélekednek Olaszország polgárainak identitásáról. Azok, akik úgy gondolják, hogy olasz nemzet, mint olyan tulajdonképpen nem létezik, hajlamosak az olaszok – kétségtelenül meglévő – individualizmusára hivatkozni, azokra a kulturális, nyelvi, társadalmi különbségekre, amelyek inkább megosztják, mint összekötik az Appenini-félsziget lakóit.” (ANDREIDES G. 2008)

Annak megválaszolása, hogy létezik-e egységes olasz nemzeti identitás jelen tanulmányban nem kívánok állást foglalni, azonban tény, hogy a soknemzetiségű olasz állam számára nagy kihívásnak bizonyul a jövőben az egyes önálló etnicitással rendelkező régiók autonóm törekvéseinek visszaszorítása. Az általam leírt és felvázolt problémakör azonban nem olasz és nem egyedi.

Összegzés

A jobboldali radikális pártok növekvő száma arra utal, hogy az egyes csoportok identitástudata felerősödött az elmúlt 10 évben, aminek okai között kulturális, politikai, gazdasági tényezők húzódnak meg, de leginkább az eurózóna válsága.

Jelenleg az Európai Unió tagállamaiban hasonló jelenségeknek lehetünk tanúi a nemzetállamtól eltérő identitással rendelkező katalánok, baszkok, skótok, vallonok, sziléziaiak stb. esetében. Az Unió számára is kérdéses, hogyan lesz képes kezelni a nagyobb fokú autonómiáért küzdő vagy éppen önállósulni szándékozó autonóm régiók helyzetét.

Talán az elkövetkező években választ kaphatunk arra, hogy a különböző etnicitással rendelkező csoportok milyen utat választanak az önrendelkezési jogok biztosítására, illetve ezek nagyobb fokú kiterjesztésére.

Irodalom

- ANDREIDES G. 2008: Nemzeti identitás és a külpolitika az újkori Olaszországban, Grotius.
(http://www.grotius.hu/doc/pub/KBHKJM/58%20andreidesz%20g%C3%A1bor_nemzeti%20identit%C3%A1s%20%C3%A9s%20k%C3%BClpolitika.pdf)
- BARTH F. 1996: Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. Regio és Kisebbség, politika, társadalom 7. Évf. 1. sz. pp.3-25.
- BÉKÉSI L. 2004: A politika földrajza. AULA, Budapest. 208 p.
- GULYÁS L. 2007: A kisebbségi kérdés megoldásának egy pozitív példája: Dél-Tirol esete II.-korunk, 18. évf. 1. sz. pp. 77-82.
- KEMÉNYFI R. 2002: Az "eticitás" fogalma és helye az etnikai térszerkezeti kutatásokban.- Kisebbségkutatás, 2 szám pp. 376-384.
- ÖRKÉNY A. – Székelyi M. 2013: Származás, identitásörzés, asszimiláció.- Pro Minoritate, tavasz, pp-44-59.
- PALERMO, F. 1999: Die zwei Dimensionen des Zusammenlebens in Südtirol. - Europa Ethnica, 56. Jg, No. 1-2.. pp. 9-21.
- PALLAVER G. 2000: dél-tirol multikulturális tartomány?. – educatio 9/2. pp. 313-324.
- PAN C. 2004: Dél-tirol autonómia – sikermodell?.- Korunk, 15. évf. 1. sz. pp.95-100.
- STACHEL, P. 2007: Identitás; A kortárs társadalom- és kultúratudományok egy központi fogalmának genezise. - Regio 18. évf. 4. sz. pp.3-31.
- TRONCONI, F. 2009: I partiti etnoregionalisti: La politica dell'identità territoriale in Europa occidentale .- „Mulino/Ricerca",Milano, pp.224.

Internetes források

<http://sentierinterrotti.wordpress.com/2011/06/24/unidentita-geo-politica-rischiosa/> (letöltés. 2014. 01.06.)

Vörös Zoltán:

Hszincsiang-Ujgur tartomány helye és szerepe a 21. századi Kínában¹

Hszincsiang-Ujgur Autonóm terület²

Hszincsiang-Ujgur [Xinjiang] tartomány viszonylag későn lett Kína integráns része, a megszálló kínai csapatok 1759-ben hatoltak be a Tarim-medencébe, de a térség a korábbi évszázadokban is a Kínai Birodalom árnyékában, sok esetben protektorátusaként létezett. Számos lázadás, függetlenedési kísérlet és csata után végül 1949. augusztus 27-én annektálták végleg a területet. Hszincsiang 1955-ben kapott négy másik tartományhoz hasonlóan autonóm státuszt, de ujgur nemzetiségű lakosságát ez sem elégítette ki, az utóbbi két évtizedben újból felerősödtek kisebbségi törekvéseik, minek jegyében az elmúlt évek során létrehoztak több emberi jogokért küzdő vagy nagyobb autonómiára törekvő szervezetet, néhány szeparatista célokat kitűző szerveződés és terrorista csoportosulás mellett. A legnagyobb probléma az autonóm státusszal ugyanis annak nem európai demokratikus értelemben vett működése volt. A különleges helyzet ugyanis nem az emberi, kulturális és nyelvi jogok biztosítása, sokkal inkább a még nagyobb ellenőrzés érdekében jött létre: alapelv ugyanis, hogy az autonóm területek elnökei mindenképpen a kisebbségek közül kerülnek ki, s biztosított a lehetőség saját kulturális, vallási és nyelvi jogaik gyakorlására, de a tartományi kormányt valójában egy pártközpontú tartományi bizottság, élén egy han nemzetiségű titkárral vezeti. Sok híresztelés ellenére a titkár az első ember a tartomány élén, őt követi a tartományi kormány élén álló elnök (a többi tartománytól eltérően itt nem kormányzóznak nevezik a tartomány élén álló politikust). A sajátos kínai autonómiának tehát komoly kritikát jelent, hogy a végső döntést *minden esetben* a párt, a Kínai Kommunista Párt hozza meg, így lényegében a pártszervezet, s a fő döntéshozó szerv, az Állandó Bizottság hagyja jóvá a tartományi folyamatokat, így a gyakorlatban kevésbé rendelkeznek autonómiával e régiók (CHOU, G 2012; SMITH, W. 2004).

Ujgur tartomány Tibet, a szomszédos, szintén hasonló autonóm státusszal bíró tartomány kapcsán, s leginkább terror-cselekmények folyamán került be a nemzetközi köztudatba, noha kellő információ hiányában sem a kínai, sem a világsajtóban nem szerepelnek súlyuknak megfelelő arányban az itt zajló belpolitikai események. A 2008-as Olimpia idején tapasztalható nagyobb média-jelenlét csupán időszakos figyelmet tudott generálni a tibeti problémáknak és a Nyári Játékok idején, illetve azt megelőzően elkövetett atrocitásoknak. Ujgur tartomány pedig nem is ekkor, inkább egy évvel később, 2009 nyarán kapott figyelmet (CHOU, G. 2012), amikor összecsapások robbantak ki a helyi ujgur és han népcsoportok között. A zavargás 2009. július 5-én kezdődött Ürümcsiben [Urumqi], miután Dél-Kínában han támadók megöltek két ujgur férfit, akikről azt feltételezték, megerőszakoltak egy han nemzetiségű nőt. A nemzetközi médiában is nagy port kavaráó eseményeknek 197 halálos áldozata volt, a zavargók több száz üzletet és járművet gyújtottak fel, illetve rongáltak meg. A központi hatalom a katonaság bevetésével és a média

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² A tanulmányban Kína az 1949-ben alakult Kínai Népköztársaságot jelöli.